

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 3 De (on)werkelijkheid in *Goodbye, Lenin!*

12 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat volgens Hume het ‘uniformiteitsprincipe’ filosofisch niet te verantwoorden is: omdat het uniformiteitsprincipe niet is te herleiden tot impressies / omdat inductie (van het uniformiteitsprincipe) dan met inductie wordt onderbouwd 1
- een uitleg dat het ‘uniformiteitsprincipe’ psychologisch onvermijdelijk is: Christianes waarnemingen komen overeen met de (psychologisch belangrijke) verwachting dat de wereld niet grillig is 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Het uniformiteitsprincipe houdt de abstracte verwachting in dat de wereld niet grillig is: je hebt alle dagen van je leven de zon zien opkomen en daaruit concludeer je dat de zon in de toekomst ook altijd elke dag zal opkomen. Volgens Hume kan je deze conclusie nooit met zekerheid trekken omdat het uniformiteitsprincipe niet is te herleiden tot impressies. Dat iets altijd op een bepaalde manier gaat, is nog geen garantie dat dit in de toekomst op dezelfde manier zal gaan. Als je het uniformiteitsprincipe onderbouwt door te zeggen dat de wereld zich in het verleden altijd volgens de verwachtingen heeft gedragen, dan onderbouw je inductie met inductie 1
- Het uniformiteitsprincipe is psychologisch onvermijdelijk. We zouden natuurlijk stapelgek worden als we er voortdurend van uit zouden moeten gaan dat de wereld wel grillig is. Christiane neemt na haar coma in de kamer waarin ze ligt dezelfde wereld waar als voor haar coma. Die waarneming strookt dus met haar verwachting dat de wereld niet grillig is en niet zomaar kan veranderen 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

13 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat impressies volgens Hume zintuiglijke indrukken zijn, zoals het horen van geluiden, terwijl ideeën de verwerking van die indrukken door het verstand zijn, bijvoorbeeld tot ‘westers televisieprogramma’ 1
- een uitleg met het complexe idee ‘westers televisieprogramma’ dat Hume het gebruik van abductie voor het bestaan van objecten afwijst: een mogelijke verklaring is niet op impressies gebaseerd 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Christiane hoort klanken en geluiden. Vervolgens verwerkt haar verstand die geluiden en klanken waardoor zij ze herkent als ‘westers televisieprogramma’. Het horen van een klank of geluid met haar oren noemt Hume een impressie en de verwerking daarvan door haar verstand tot iets dat ze begrijpt, noemt hij een idee 1
- Het ‘bestaan’ van het televisieprogramma is een mogelijke verklaring voor Christianes complexe idee ‘westers televisieprogramma’, maar deze abductie wijst Hume af. Deze mogelijke verklaring is niet op impressies gebaseerd en dus wijst Hume abductie af als filosofische onderbouwing voor het bestaan van objecten 1

14 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van Christianes situatie in de generieke vorm van de sceptische paradox: 1 Christiane weet dat het communistische regime nog de dienst uitmaakt, 2 Christiane weet niet dat het westerse kapitalisme niet zijn intrede heeft gedaan, 3 als Christiane weet dat het communistische regime nog de dienst uitmaakt, dan weet ze ook dat het kapitalisme niet zijn intrede heeft gedaan 1
- een uitleg dat Christiane vanuit een internalistische benadering zou kunnen weten dat het communistische regime nog de dienst uitmaakt: omdat vanuit haar perspectief het sceptische alternatief niet in beeld komt 1
- een uitleg dat Christiane vanuit een externalistische benadering onmogelijk kan weten dat het communistische regime nog de dienst uitmaakt: omdat de context bepaalt dat het sceptische alternatief relevant is en moet worden uitgesloten 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- De situatie van Christiane kun je als volgt weergeven in de generieke vorm van de sceptische paradox: 1 Christiane weet dat het communistische regime nog de dienst uitmaakt, 2 Christiane weet niet dat het westerse kapitalisme niet zijn intrede heeft gedaan, 3 Als Christiane weet dat het communistische regime nog de dienst uitmaakt, dan weet ze ook dat het kapitalisme niet zijn intrede heeft gedaan 1
- Vanuit een internalistische benadering zou Christiane kunnen weten dat het communistische regime nog de dienst uitmaakt. Een internalistische benadering kijkt namelijk vanuit het perspectief van het subject dat denkt iets te weten, in dit geval Christiane. Christiane is zich van geen kwaad bewust en heeft geen enkel idee van het scenario dat het kapitalisme is ingetreden. Dat alternatief hoeft zij dus ook niet uit te sluiten, omdat het niet in beeld komt. Voor haar is het een volkomen vergezocht scenario, waarvan het de vraag is of ze ook maar op het idee zou kunnen komen 1
- Vanuit een externalistische benadering wordt echter niet gekeken vanuit het perspectief van het subject maar vanuit de context. Die context is dat de Berlijnse Muur is gevallen, waardoor Oost- en West-Duitsers zich vrij van de ene kant van de stad naar de andere kant kunnen begeven. Binnen die context is het relevant om uit te sluiten of het kapitalisme zijn intrede heeft gedaan 1

15 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met het voorbeeld van Christiane van correspondentie als betekenis van waarheid: waar is wat overeenkomt met de feiten, in dit geval dat de Muur is gevallen / het kapitalisme zijn intrede heeft gedaan 1
- een uitleg met het voorbeeld van Christiane van coherentie als criterium voor waarheid: Christiane kan voor de waarheid alleen maar vertrouwen op samenhang met wat zij al voor waar houdt, in dit geval haar overtuigingen omtrent het bestaan van het communistische regime 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Voor de betekenis van waarheid gaan we doorgaans uit van correspondentie: waar is wat correspondeert met de waarneembare feiten. In dit geval is wat Lara vertelt de waarheid in termen van correspondentie: de Muur is gevallen, het kapitalisme heeft zijn intrede gedaan, er zijn geen Oost-Duitse producten meer in de supermarkten te krijgen. Christiane heeft geen weet van de feiten en kan dus niet door correspondentie overtuigd raken 1
- Die waarheid is voor Christiane echter heel moeilijk te geloven, omdat zij de werkelijkheid buiten niet waarneemt, aangezien ze in bed ligt en de werkelijkheid voor haar verborgen wordt gehouden. Zij kan dus alleen maar uitgaan van coherentie als criterium voor waarheid: zij houdt voor waar wat samenhangt met wat zij eerder aan overtuigingen heeft opgedaan, namelijk dat de Muur niet is gevallen en dat het communistische regime nog de dienst uitmaakt 1

16 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met de categorische imperatief dat Kant het bedrog van Alex en Christiane om de ander gelukkig te maken moreel niet te rechtvaardigen zou vinden: je kunt niet redelijkerwijs willen dat het een algemene regel wordt dat we elkaar bedriegen 1
- een argumentatie met het begrippenpaar 'feit en fictie' of Alex' leugen moreel niet te rechtvaardigen is zoals volgt uit Kants categorische imperatief 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Liegen en bedrog zijn volgens Kant niet in overeenstemming met de categorische imperatief aangezien je niet redelijkerwijs kunt willen dat het verspreiden van leugens een algemene regel wordt van waaruit men handelt. Dat in dit geval de leugen geluk oplevert bij de ander, doet daar voor Kant niets aan af, aangezien de categorische imperatief nooit voorwaardelijk kan zijn 1
- De fictie die Alex creëert vind ik in dit geval nauwelijks een leugen te noemen. Hij handelt vanuit de respectvolle overtuiging dat hij daarmee zijn moeder een gelukkig leven bezorgt. Dat gelukkige leven van zijn moeder vind ik veel belangrijker dan die gevallen Muur als het gaat om de morele beoordeling van deze situatie. Ik vind dat je bij morele oordelen meer oog moet hebben voor de context en voorwaardelijkheid dan Kants categorische imperatief toelaat. In dit geval bijvoorbeeld voor de vraag of de gecreëerde fictie wel echt een leugen is en wat daarmee bereikt wordt, namelijk het geluk van zijn moeder 1

of

Vraag	Antwoord	Scores
	<ul style="list-style-type: none"> Alex heeft voor zijn moeder ingevuld wat geluk brengt: de feiten over de veranderde wereld niet kennen. Hij bleek daarin echter geen gelijk te hebben: ook toen zijn moeder de feiten kende, stierf ze gelukkig. En ondertussen heeft Alex met zijn fictie wel een leugen gecreëerd waar je toch niet aan zou moeten denken dat die jou zou overkomen: voor de gek gehouden worden over de politieke wereld waarin je leeft. Ik ben het dus met Kant eens dat je altijd moet handelen vanuit morele plicht en dat je daar geen voorwaarden zoals het vermeende geluk van de ander aan moet verbinden 	1
	<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Voor het eerste deelantwoord kan ook een punt worden toegekend als de tweede formulering (natuurwet) of derde formulering (doel-middel) van de categorische imperatief op juiste wijze wordt gebruikt.</i></p>	
17	maximumscore 2	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> een weergave van wat Bayles ‘recht op een dwalend geweten’ inhoudt: het recht om te handelen vanuit het geheel van onze overtuigingen, ook al zijn die van buitenaf bezien misschien niet waar 	1
	<ul style="list-style-type: none"> een argumentatie of Bayles ‘recht op een dwalend geweten’ terecht is met Alex’ overtuiging dat hij de vredige dood van zijn moeder aan zijn eigen inspanningen toeschrijft 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> Volgens Bayle heeft iedereen recht op een dwalend geweten. Het geweten vat hij op als het geheel van wat we geloven en wat we op basis daarvan denken te moeten doen en laten. Aangezien we niet altijd van buitenaf kunnen vaststellen wat waar is, moeten we het doen met wat we van binnenuit geloven. Anderen hebben de plicht deze overtuigingen en de daaruit voortkomende handelingen te tolereren 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Ik ben het er niet mee eens dat wij de plicht hebben om een dwalend geweten te tolereren. We hebben eerder de plicht om Alex uit de illusie te helpen dat het vredige sterven van zijn moeder aan zijn inspanningen toe te schrijven is. Hij heeft nu een volkomen onterecht positief beeld van zichzelf, terwijl hij de boel gewoon bedonderd heeft. Ik vind dus dat de waarheid van buitenaf wel degelijk een rol moet spelen in de morele beoordeling van handelen 	1
	of	
	<ul style="list-style-type: none"> Ik ben het met Bayle eens dat wij de plicht hebben om een dwalend geweten te tolereren, ook al is de waarheid van buitenaf gezien anders. Alex kan niet weten dat zijn overtuiging ‘dat zijn moeder in vrede stierf door zijn inspanningen’ onterecht is. Zolang Alex niet weet dat zijn moeder wist van zijn gecreëerde fictieve wereld, kan hij daar moeilijk op aangesproken worden 	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

18 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat esthetische waarden als respons-afhankelijke eigenschappen kunnen worden beschouwd: of *Goodbye, Lenin!* een mooie film is, is afhankelijk van welke subjecten S de film onder condities C mooi vinden 1
- een argumentatie of het subjectief waarheidsrelativisme aansluit bij het idee van de esthetische waarde van de film als respons-afhankelijke eigenschap 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Als je een esthetische waarde zoals ‘mooi’ beschouwt als respons-afhankelijke eigenschap dan betekent dit dat of iets mooi is, afhankelijk is van wie dit onder welke omstandigheden mooi vinden. In het geval van de film *Goodbye, Lenin!* blijkt dat het ervan afhangt of je een westerse kijker bent of zelf in de DDR hebt geleefd 1

- Het subjectief waarheidsrelativisme gaat ervan uit dat er buiten de overtuigingen van individuen geen waarheid bestaat. In dit geval hebben we te maken met de overtuigingen van kijkers uit voormalig Oost-Duitsland die nogal verschillen van de overtuigingen van de westerse kijkers. Volgens een subjectief waarheidsrelativist valt niet van buitenaf vast te stellen welke van deze twee overtuigingen over de eigenschap ‘mooi’ met betrekking tot de film *Goodbye, Lenin!* waar is. Waarheid is voor een subjectief waarheidsrelativist zuiver subjectief. Dat sluit dus juist niet aan bij het idee van een esthetische waarde als respons-afhankelijke eigenschap: daarin ligt de waarheid over de esthetische waarde ‘mooi’ immers ergens tussen subjectivisme en objectivisme in 1

of

- Het subjectief waarheidsrelativisme gaat ervan uit dat er buiten de overtuigingen van individuen geen waarheid bestaat. In dit geval hebben we te maken met de overtuigingen van kijkers uit voormalig Oost-Duitsland die nogal verschillen van de overtuigingen van de westerse kijkers. Volgens een subjectief waarheidsrelativist valt niet van buitenaf vast te stellen welk van deze twee overtuigingen over de eigenschap ‘mooi’ met betrekking tot de film *Goodbye, Lenin!* waar is. Volgens mij sluit dit prima aan bij het idee van een esthetische waarde als respons-afhankelijke eigenschap, aangezien de waarde daarin afhankelijk is van wie er onder welke omstandigheden kijken. Wat vervolgens de relevante subjecten en omstandigheden zijn, blijft altijd open voor discussie. Of de film mooi wordt gevonden zal per groep, in dit geval de westerse en Oost-Duitse kijkers, verschillen 1